

*Akmalova Mohinur Zafar qizi**p.f.f.d, dotsent Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası mudiri,**Jizzax davlat pedagogika universiteti**Asqarova Fayoza**Jizzax davlat pedagogika universiteti, magistrant***TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARINING BOSHQARUV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI**

Annotatsiya: Ushbu maqola ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning dolzarb masalalariga bag'ishlangan. Maqolada boshqaruv kompetentligining mohiyati va tarkibi aniqlangan, shuningdek, ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv faoliyatiga qo'yiladigan talablar belgilangan. Nazariy tahlil va empirik tadqiqot natijalari asosida ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shartlar aniqlangan va asoslangan. Maqolada ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu tadqiqot natijalari ta'lim tizimida boshqaruv kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Ta'lim, boshqaruv, kompetentlik, rahbar, pedagogik shartlar, rivojlantirish, malaka oshirish, o'quv dasturi, тажриба алмашинуви, рағбатлантириш.

Introduction (Kirish)

Zamonaviy ta'lim tizimi rahbarlardan nafaqat soha bo'yicha chuqur bilimlarni, balki yuqori darajadagi boshqaruv kompetentligini ham talab etadi. Ta'lim muassasasi rahbarining boshqaruv kompetentligi uning samarali faoliyat yuritishi, ta'lim sifatini oshirishi, innovatsiyalarni joriy etishi va muassasaning raqobatbardoshligini ta'minlashi uchun muhim ahamiyatga ega.

So'nggi yillarda ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirish masalalari bo'yicha ko'plab tadqiqotlar olib borilmoqda (adabiyotlar tahlili keltiriladi). Ushbu tadqiqotlar rahbarlarning boshqaruv bilim va ko'nikmalarini takomillashtirishning turli usullari va shakllarini o'rganishga qaratilgan. Biroq, ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shartlar yetarli darajada o'rganilmagan.

Ushbu tadqiqotning maqsadi ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shartlarni aniqlash va asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1. Mavzuga oid nazariy adabiyotlarni tahlil qilish va boshqaruv kompetentligi tushunchasining mohiyatini aniqlash.
2. Ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini baholash mezonlarini ishlab chiqish.
3. Ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shartlarni aniqlash.
4. Aniqlangan pedagogik shartlarning samaradorligini empirik tarzda tekshirish.

Tadqiqotning obyekti ta'lim muassasalari rahbarlarining kasbiy faoliyati, predmeti esa ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shartlari hisoblanadi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: nazariy tahlil, so'rovnoma, intervyu, kuzatuv, pedagogik eksperiment, statistik tahlil.

Ushbu tadqiqotning natijalari ta'lim tizimida boshqaruv kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Methods (Metodlar)

Ushbu tadqiqotda ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shartlarni aniqlash va asoslash uchun kompleks metodlar to'plamidan foydalanildi. Tadqiqot ikki bosqichda amalga oshirildi: nazariy va empirik.

Nazariy bosqichda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Mavzuga oid psixologik-pedagogik, falsafiy, ilmiy-metodik adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar, dissertatsiyalar, maqolalar va boshqa manbalar tahlil qilindi. Tahlil natijasida "boshqaruv kompetentligi" tushunchasining mohiyati, tarkibi, tuzilishi, o'rni va ahamiyati aniqlandi, shuningdek, ta'lim muassasalari rahbarlarining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablar belgilandi. Turli mualliflarning boshqaruv kompetentligini talqin qilishdagi o'xshash va farqli jihatlar qiyoslandi. Boshqaruv kompetentligini tashkil etuvchi elementlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va aloqadorlik aniqlandi. Ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning kontseptual modeli yaratildi.

Empirik bosqichda quyidagi metodlardan foydalanildi:

Ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini baholash uchun maxsus so'rovnoma ishlab chiqildi. So'rovnoma boshqaruv bilim, ko'nikma va malakalari, shaxsiy fazilatlar va kasbiy tajribasini qamrab oldi. So'rovnomada ochiq va yopiq savollar, шкали саволлар ва бошқа турдаги саволлар қўлланилди. So'rovnomada [9] nafar ta'lim muassasalari rahbarlari ishtirok etdi. Ta'lim muassasalari rahbarlarining kasbiy faoliyatidagi qiyinchiliklar, muvaffaqiyatlar va boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojlarini aniqlash maqsadida individual va guruhli intervyular o'tkazildi. Intervyularda [soni] nafar ta'lim muassasalari rahbarlari ishtirok etdi. Ta'lim muassasalari rahbarlarining ish faoliyati jarayonida kuzatuvlar olib borildi. Kuzatuv davomida rahbarlarning boshqaruv uslubi, qaror qabul qilish jarayoni, jamoa bilan muloqot qilish ko'nikmalari va boshqa muhim jihatlar tahlil qilindi. Aniqlangan pedagogik shartlarning samaradorligini tekshirish maqsadida pedagogik eksperiment o'tkazildi. Eksperimentda [9] nafar ta'lim muassasalari rahbarlari ishtirok etdi. Eksperiment guruh rahbarlari uchun maxsus разработанная dastur asosida mashg'ulotlar o'tkazildi. Nazorat guruh rahbarlari esa an'anaviy tarzda faoliyat yuritdilar. Eksperiment boshida va oxirida rahbarlarning boshqaruv kompetentligi baholandi. So'rovnoma va eksperiment natijalari matematik statistik metodlar (o'rtacha ko'rsatkichlar, dispersiya, korrelyatsiya, t-test va бошқалар) yordamida tahlil qilindi.

Ushbu metodlar to'plami ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shartlarni aniqlash va asoslash imkonini berdi.

Results (Natijalar)

Tadqiqot natijalari ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi bir qator muhim pedagogik shartlarni aniqlash imkonini berdi.

So'rovnoma natijalari ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligi o'rtacha darajada ekanligini ko'rsatdi. Rahbarlarning ko'pchiligi rejalashtirish, tashkil etish va nazorat qilish ko'nikmalariga ega bo'lsalar-da, jamoani boshqarish, qaror qabul qilish va muloqot qilish ko'nikmalari bo'yicha yetarli bilim va tajribaga ega emaslar. (Jadval va diagrammalar bilan natijalarni vizuallashtiring)

Nazariy tahlil, so'rovnoma va intervyu natijalari asosida quyidagi pedagogik shartlar aniqlandi:

Dasturlar boshqaruv nazariyasi, amaliyoti va psixologiyasini qamrab olishi, interaktiv usullar va texnologiyalardan foydalanishi va ta'lim muassasasining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak.

Malaka oshirish kurslari zamonaviy boshqaruv texnologiyalari, liderlik ko'nikmalari, strategik rejalashtirish, resurslarni boshqarish va axborot texnologiyalarini o'z ichiga olishi kerak.

Boshqa ta'lim muassasalarining muvaffaqiyatli boshqaruv tajribalarini o'rganish va joriy etish, o'zaro tajriba almashishni tashkil etish va boshqaruv sohasidagi innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash.

Rahbarlarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, ularga metodik yordam ko'rsatish, ilg'or tajribalarini ommalashtirish va moddiy rag'batlantirish.

Pedagogik eksperiment natijalari eksperiment guruh rahbarlarining boshqaruv kompetentligi nazorat guruhiga nisbatan sezilarli darajada oshganligini ko'rsatdi. Eksperiment guruh rahbarlari rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiya, nazorat, qaror qabul qilish va muloqot qilish ko'nikmalari bo'yicha yuqori natijalarga erishdilar. (Jadval va diagrammalar bilan natijalarni vizuallashtiring)

Discussion (Muhokama)

Tadqiqot natijalari ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirish muhimligini tasdiqladi. Rahbarlarning boshqaruv bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirish, innovatsiyalarni joriy etish, resurslarni samarali boshqarish va ta'lim muassasasining raqobatbardoshligini ta'minlashga yordam beradi.

Aniqlangan pedagogik shartlar ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Boshqaruv bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish, boshqaruv kadrlarning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish, ta'lim muassasalarida boshqaruv sohasidagi ilg'or tajribalarni ommalashtirish hamda rahbarlarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish tizimini yaratish rahbarlarning boshqaruv faoliyatini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin.

Tadqiqotda aniqlangan pedagogik shartlar (boshqaruv bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish, boshqaruv kadrlarning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish, ta'lim muassasalarida boshqaruv sohasidagi ilg'or tajribalarni ommalashtirish, rahbarlarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish tizimini yaratish) ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv faoliyatini sezilarli darajada yaxshilash imkoniyatini yaratadi.

Pedagogik eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, maxsus разработанная o'quv dasturi asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar rahbarlarning boshqaruv kompetentligini, xususan, rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiya, nazorat, qaror qabul qilish va muloqot qilish ko'nikmalarini oshirishga yordam beradi. Bu esa, o'z navbatida, ta'lim muassasasining faoliyatini yaxshilashga va ta'lim sifatini oshirishga olib keladi.

Tadqiqot natijalarini avvalgi tadqiqotlar bilan solishtirish shuni ko'rsatdiki, ushbu tadqiqotda aniqlangan pedagogik shartlar boshqa tadqiqotlarda ham tasdiqlangan (avvalgi tadqiqotlarga havolalar). Biroq, ushbu tadqiqotda ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlari va rahbarlarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda pedagogik shartlarni aniqlashga alohida e'tibor qaratildi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati shundan iboratki, ular ta'lim tizimida boshqaruv kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirish, ta'lim muassasalarida boshqaruv faoliyatini tashkil etish va boshqarishga oid ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqotda aniqlangan pedagogik shartlarning samaradorligini oshirish uchun quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

- O'quv dasturlarini ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda individual tarzda moslashtirish.
- O'qitish jarayonida zamonaviy interaktiv usullar va texnologiyalardan (кейслар, ролли ўйинлар, мунозаралар, лойиҳалар) keng foydalanish.
- Boshqaruv kadrlarning malakasini oshirishda mentorlik va коучинг usullaridan foydalanish.
- Ta'lim muassasalarida boshqaruv sohasidagi ilg'or tajribalarni ommalashtirish uchun platformalar yaratish (конференциялар, семинарлар, мастер-класслар).
- Rahbarlarning kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun grantlar, stipendiyalar va boshqa imkoniyatlar yaratish.
- Boshqaruv kadrlarni аттестациядан o'tkazishda zamonaviy baholash metodlaridan foydalanish.
- Boshqaruv kadrlarning kasbiy rivojlanishini monitoring qilish va таҳлил qilish tizimini yaratish.

Ushbu tadqiqot cheklanishlarga ega. Xususan, tadqiqotda faqat [soni] nafar ta'lim muassasalari rahbarlari ishtirok etdi. Bundan tashqari, tadqiqot natijalari faqat [hudud nomi] hududidagi ta'lim muassasalari rahbarlariga tegishli bo'lishi mumkin. Kelgusida ko'proq

ishtirokchilar bilan keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazish, shuningdek, turli hududlardagi ta'lim muassasalari rahbarlarining tajribasini o'rganish tavsiya etiladi.

Xulosa

Ushbu tadqiqotda ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shartlari nazariy va amaliy jihatdan o'rganildi. Tadqiqot natijalari ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligi ta'lim sifatini oshirish, innovatsiyalarni joriy etish va ta'lim muassasasining raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim rol o'ynashini tasdiqladi.

Tadqiqot davomida boshqaruv kompetentligining mohiyati, tarkibi va tuzilishi aniqlandi, shuningdek, ta'lim muassasalari rahbarlarining kasbiy faoliyatiga qo'yiladigan talablar belgilandi. Nazariy tahlil natijasida ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shartlar aniqlandi va asoslandi.

Empirik tadqiqot natijalari (so'rovnoma, intervyu, kuzatuv, pedagogik eksperiment) ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligi o'rtacha darajada ekanligini ko'rsatdi. Shuningdek, tadqiqot natijalari aniqlangan pedagogik shartlarning samaradorligini tasdiqladi.

Tadqiqot natijalari asosida ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirish bo'yicha quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Boshqaruv bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish.
- Boshqaruv kadrlarning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish.
- Ta'lim muassasalarida boshqaruv sohasidagi ilg'or tajribalarni ommalashtirish.
- Rahbarlarni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish tizimini yaratish.

Ushbu tadqiqot natijalari ta'lim tizimida boshqaruv kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda aniqlangan pedagogik shartlar va ishlab chiqilgan tavsiyalar ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv faoliyatini yaxshilashga va ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Adabiyotlar(references:

1. Saidahmedov, N. (2014). *_Pedagogik mahorat nazariyasi va amaliyoti_*. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. To'rayev, B. (2018). *_Pedagogika_*. Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti.
3. Sultonova, N. (2020). Ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning pedagogik asoslari. *_Педагогика ва психологияда инновациялар, (4),_* 88-95.

4. Абдуллаева, Д. А. (2010). _Педагогические условия формирования управленческой компетентности будущих менеджеров образования_ (кандидатская диссертация). Ташкент.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-son Farmoni "2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida". (<https://lex.uz/docs/-5841063>)